

ՎԵՐԱՆՅԱՆ ԿԱՐԵՆ

(«Նորավանք» ԳԿՀ)

ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԱՄՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՇՈՒՐՁ

Խորհրդային Միության փլուզումից և հատկապես 2001թ. սեպտեմբերի 11-ի ահաբեկչությունից հետո զլոբալ աշխարհակարգում ընթացան որակապես նոր և արմատական տեղաշարժեր: Միացյալ Նահանգները՝ որպես գերտերություն, Եվրոպայում և հետխորհրդային տարածքում տիրապետող դիրքերի հաստատմանն ուղղված պայքարում ստիպված էր մրցակցել թե՛ արագ տեմպերով ընդլայնվող եվրոպական ընդամենի, թե՛ օրեցօր զարգացող Ռուսաստանի, և թե՛ հեռավորարևելյան ապագա գերտերության՝ Չինաստանի հետ: Այս և այլ զլոբալ ռազմավարական-քաղաքական ու աշխարհատնտեսական շահերի համատեքստում ԱՄՆ կառավարության համար էլ ավելի կարևորվեց Հարավային Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի տարածաշրջաններում ազդեցության ամրապնդումը:

Հարավկովկասյան տարածաշրջանում ամերիկյան ազդեցության տարածման ու ամրապնդման հարցում էական նշանակություն է տրվում տարածաշրջանում իրականացվող ամերիկյան տարբեր ֆինանսական ծրագրերին, որոնք ըստ էության կազմում են ԱՄՆ տարածաշրջանային քաղաքականության կարևոր քաղկացուցիչ մասերից մեկը: Ամերիկյան ֆինանսական քաղաքականությունն իր օրենսդրական հիմքերը ստացավ մասնավորապես ԽՍՀՄ փլուզումից հետո: 1992թ. ապրիլի 1-ին ԱՄՆ Կոնգրեսն ընդունեց այսպես կոչված «Ազատության աջակցման մասին» ակտը (*“Freedom support act”*), որտեղ հստակորեն սահմանվում էր Միացյալ Նահանգների արտաքին քաղաքականությունը հետխորհրդային պետությունների նկատմամբ¹: Փաստաթղթում մասնավորապես նշվում էր, որ «ԽՍՀՄ փլուզումը ԱՄՆ ղեկավարությանը հնարավորություն է ընձեռում տարածել ժողովրդավարության սկզբունքներն ու ազատության չափանիշները Ռուսաստանի ու Եվրասիայի տարածքներում»²: Ամերիկյան ֆինանսական ծրագրերում առաջնակարգ նշանակություն է տրվում այնպիսի հիմնախնդիրներին, ինչպիսիք են քաղաքացիական հասարակության կայացումն ու զարգացումը, պետական ու հասարակական կյանքում ՀԿ-ների դերի ակտիվացումը, ժողովրդավարության ամրապնդումը, բնակչության սոցիալ-տնտեսական պայմանների բարելավումը, անվտանգության ապահովումը³:

Այսպես, ԱՄՆ կառավարությունը զգալիորեն կարևորում է Վրաստանի հետ բազմաշերտ համագործակցությանը, և դա հատկապես շեշտադրվել է երկրում 2003թ. նոյեմբերյան իշխանափոխությունից հետո: Վերջին մի քանի տարիների կտրվածքով, ի տարբերություն Հայաստանի, որտեղ ուշադրության կենտրոնում էին գտնվում առավելապես երկրի տնտեսական ու սոցիալական բարենորոգումներին ուղղված նախագծերը, Վրաստանում իրականացվող ամերիկյան ծրագրերը հիմնականում շեշտադրում են անվտանգության ապահովման, սահմանների պաշտպանության, ինչպես նաև ժողովրդավարության ոլորտները: Մի համգամանք, ինչը թերևս պետք է դիտարկել իբրև նախա-ամերիկյան օրենք սրվող հարաբերությունների համատեքստում:

2003թ. ԱՄՆ կառավարությունը Հայաստանին է հատկացրել \$106.5 մլն օգնություն⁴, որից \$46.8 մլն ուղղվել է տնտեսական և սոցիալական բարենորոգումներին, ժողովրդավարության զարգացման ծրագրերի չավարտված կազմել է \$22.4 մլն, իսկ անվտանգության և իրավակարգի պահպանությանը՝ \$18.4 մլն: Նույն միտումը նկատելի է նաև 2004թ., երբ Հայաստանին տրամադրված \$89.7 մլն օգնության զգալի մասը՝ \$50.2 մլն, կրկին ուղղված էր երկրում իրականացվող տնտեսական ու սոցիալական բարեփոխումներին⁵:

Ինչ վերաբերում է Վրաստանին, ապա 2003թ. վերջինիս հատկացվել էր \$110.4 մլն⁶, որի մեծ մասը՝ \$41.4 մլն, ինչպես նշվեց, նախատեսված էր անվտանգության և իրավակարգի պահպանության ծրագրերի իրականացմանը, իսկ տնտեսական և սոցիալական բարենորոգումներին ու ժողովրդավարության աջակցման ծրագրերին՝ համապատասխանաբար \$26.1 և \$20.4 մլն⁷: ԱՄՆ կառավարությունը զգալի միջոցներ է հատկացնում նաև Վրաստանի ռազմական ոլորտին: «Առևտրում և զինում» ծրագրի շրջանակներում ամերիկացի հրահանգիչները Վրաստանում վերապատրաստեցին պայմանագրային զինծառայողների երեք զումարտակ՝ Վազիանիի 11-րդ մոտոհրաձգային բրիգադի 113-րդ «Շավնաբադա» զումարտակը, երկու զումարտակներ՝ «Կոմսուդոս» բազայում (ծովային հետևակի զումարտակը տեղակայված է Փոթիում), և Մաչխետյան լեռնային հրաձիգների 16-րդ բրիգադը (Արևմտյան Վրաստան)՝ հատկացնելով ընդհանուր առմամբ \$64 մլն: Ծրագրի այս փուլի իրականացմանը հաջորդեց նաև վրաց չորրորդ զումարտակի վերապատրաստման գործընթացը (Թելավիի 111-րդ տանկային զումարտակի բազայում): 2005թ. պաշտոնական Վաշինգտոնը նախատեսում էր իր ռազմական բյուջեից «օդաչվական ծրագրի» իրականացման համար Վրաստանին տրամադրել \$10 մլն: Հարկ է նշել, որ վերջինս կազմում է Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի երկրներում Ջանգվածային ու չնչացման զենքի չտարածման՝ ամերիկյան նոր «Մետաքսե ճանապարհ» նախաձեռնության մաս⁸: Ռազմական աջակցություն

ցուցաբերվում է նաև «Աջակցություն ահաբեկչության դեմ պայքարում» ծրագրի շրջանակներում: 2005թ. նախատեսվում էր նրան հատկացնել \$15 մլն-ից ոչ պակաս օգնություն⁹: Նշենք միայն, որ վերջին երեք տարիների ընթացքում ԱՄՆ կառավարությունը «Աջակցություն ահաբեկչության դեմ պայքարում» ծրագրի շրջանակներում Վրաստանին է տրամադրել \$47 մլն¹⁰:

Ինչ վերաբերում է Ադրբեյջանին, ապա հարավկովկասյան այս երկրում իրականացվող ամերիկյան կառավարական ֆինանսական ծրագրերի դիտարկումը նպատակահարմար է ներկայացնել առանձին, քանզի այդ ծրագրերի ընդհանուր պատկերն ու ուղղությունները մեծապես հանգուցավորված են հայ-ադրբեյջանական հարաբերություններով: Խնդիրն այն է, որ 1993թ. ԱՄՆ Կոնգրեսում «Հայկական խմբի» ակտիվ գործունեության արդյունքում Կոնգրեսն ընդունեց «Ազատության աջակցման մասին» ակտի «907-րդ» հոդվածը: Որոշումը հաստատում է, որ Ադրբեյջանը Հայաստանի ու Լեռնային Ղարաբաղի նկատմամբ սահմանել է տրանսպորտային շրջափակում, ուստի արգելում է Ադրբեյջանին հատկացնել ուղղակի կառավարական օգնություն՝ ներառյալ ռազմական ուժերով: 2001թ. սեպտեմբերի 11-ի դեպքերից հետո իրավիճակը որոշակիորեն փոխվեց, մասնավորապես Ադրբեյջանի նախագահ Հեյդար Ալիևը իր լիակատար աջակցությունը հայտնեց Աֆղանստանի դեմ ամերիկյան օդային հարվածներին, դեռ ավելին, նա առաջարկեց Վաշինգտոնին օգտագործել իր երկրի օդային տարածքը՝ դեպի Կենտրոնական Ասիա գործերի փոխադրման նպատակով: Արդյունքում ԱՄՆ նախագահ Ջ. Բուշը 2002թ. հունվարի 25-ին «907-րդ» հոդվածը դադարեցրեց մեկ տարի ժամանակով, իսկ 2004թ. սկզբին երկարաձգեց «907-րդ» հոդվածի պատժամիջոցի դադարեցման մասին հրամանը՝ հիմնավորելով իր որոշումը միջազգային ահաբեկչության պատերազմով, Ադրբեյջանի սահմանների պահպանությամբ և որ պատժամիջոցի դադարեցումը «չի խզի ու չի սառեցնի Հայաստանի ու Ադրբեյջանի միջև հակամարտության խաղաղ կարգավորման վերաբերյալ համաձայնությունների ձեռքբերման աշխատանքները, իսկ տրամադրվող օգնությունը չի օգտագործվի Հայաստանի դեմ հարձակողական նպատակների համար»: Միայն 2004թ. պաշտոնական Վաշինգտոնը Ադրբեյջանին տրամադրեց \$67.5 մլն օգնություն, որի զգալի մասն ուղղված էր հումանիտար նախագծերին՝ \$27.1 մլն, տնտեսական ու սոցիալական բարեփոխումների իրականացմանը՝ \$13.6 մլն, իսկ անվտանգությանն ու իրավապահ մարմինների ուժեղացմանն ու ժողովրդավարության զարգաման ծրագրերին՝ համապատասխանաբար \$11.3 և \$12 մլն:

ԱՄՆ կառավարությունը տարածաշրջանի վերոնշյալ երեք երկրներից զատ, ֆինանսական ծրագրեր իրականացնում է նաև Լեռնային Ղարաբաղում, որը հիմնականում հատկացվում է հումանիտար օգնության տեսքով: 2002թ. կեսերին ԱՄՆ Կոնգրեսն ընդունեց Լեռնային Ղարաբաղի

Հանրապետությանը ֆինանսական օգնության տրամադրման ծրագիր, որը նախատեսում էր ԼՂՀ-ին տրամադրել \$19.8 մլն: Ծրագրի միջոցներն ուղղվելու էին ոչ թե այն ոլորտներին, որոնք նպաստում են Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսության զարգացմանը, այլ ծրագրվում է դրանք ներդնել հանրապետության տների վերակառուցման, բնակչության առողջական վիճակի բարելավման, ջրմուղ ցանցի արդիականացման ոլորտներում:

VERANYAN KAREN
(“Noravank” SEF)

THE US AID PROGRAMS IN SOUTH CAUCASUS

After the collapse of the Soviet Union and especially after the September 11 tragedy in 2001 new and fundamental transformations were realized in the global world politics. As a great state the United States was to compete with the European Union, Russia and economically and politically developing Chinese superpower to keep its strong political instruments in Europe and Eurasian region. In this context the political dominance in the regions of Southern Caucasus and Central Asia became more essential in the United State's foreign policy. To reach the political and strategic dominance in these regions, the USA administration pays great attention to the implementation of the American assistance programs as an important component of the USA Eurasian foreign policy.

In April 1992 the USA administration adopted the so-called “Freedom Support Act”, which determined the USA assistance programs toward New Independent States [NIS]. These programs are directed to the formation and development of the civil society, democratic norms, the promotion of NGO's active involvement in the public and state spheres, the improvement of the social-economic situation of the society.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. <http://www.fas.org/spp/starwars/offdocs/b920401.html>, The White House, “Freedom Support Act of 1992 Fact Sheet”, 1.04.1992.; <http://bushlibrary.tamu.edu/research/papers/1992/92102407.html>, George Bush, The White House, “Statement on Signing the Freedom Support Act”, 24.10.1992.
2. <http://www.fas.org/spp/starwars/offdocs/b920401.html>, The White House, “Freedom Support Act of 1992 Fact Sheet”, 1.04.1992.
3. <http://nalog.krd.ru/inf/223.html>, Гранты Фонда Евразии.

4. <http://www.day.az/print/news/armenia/4521.html>, "Армения получила от США 106,5 млн. долларов в 2003-м году", 19.02.2004.
5. <http://usinfo.state.gov/russian/Archive/2005/Feb/02-944367.html>, "Помощь США Армении в 2004 финансовом году", 02.02.2005.
6. http://www.from-ua.com/eco/eco1/41ac272598529/view_print/, "Кавказский связной".
7. <http://usinfo.state.gov/rusksi/>, "Справка: Помощь США Грузии", 18.02.2004.
8. <http://lenta.ru/world/2004/10/10/bill/>, "США выделили Грузии 10 миллионов долларов из своего оборонного бюджета", 10.10.2004.
9. <http://www.polit.ru>, "Конгресс США поможет Грузии бороться", 20.09.2004.
10. <http://www.polit.ru>, "Конгресс США поможет Грузии бороться", 20.09.2004.